

AZ ÉVSZÁZADOKON ÁT ELBOLDOGULÓ MOCSÁRI EMBEREK FALVAIT A KOMMUNIZMUS AKARTA LEROMBOLNI

Érmelléki betyárok nyomában

Aki nem az Érmelléken született, az nem ismeri a tájegység erős varázsát, amely bármelyik földrészről hazahozza elszármazottait. A mocsári ember nem tud messzire szakadni a nádastól, a déli harangszótól. A lápok nyár esti muzsikája, az eső verte föld illata határokat szab a világgá menőknek is.

→SÜTŐ ÉVA

A templomtornyok úton-útfélen égből kiáltják az ermelléki kisfalvak létjogosultságát s tilalomfákként állnak a világi törvények és rendelkezések útjába, amelyek évtizedek óta munkálkodnak a települések pusztulásán. A tornyok árnyékában megbúvó, alig néhány utcás falucskák megpróbálják átvészelní mindennapjaikat. Még nyáridőben is füstölnek a kémények, a nyárikonyhákban, a jó venyigetűztől izzik a csikóspór, fő rajta a tejjel habart zöldpaszulyleves, sül a karpós béles.

A „nagy, álmos, furcsa árok” partján halódó kisfalvak lakói még emlékeznek azokra az időkre, amikor örülni lehetett annak is, hogy szép a kertben a vetés, nő az aprómarha, hízik a malacka, jól ereszt a domb leve, október elején tele a présház sajtolnivalóval. Benépesednek a régi pincesorok, amelyek a Kárpát-medencében híresek voltak nedűikről. Borosgazdák mustrálgatták egymás borait, csurrantak a csapok. Vannak-e még olyan ódon téglarengetegek szerte a világban, mint amilyenek a szalacsi, a székelyhídi, a kágyai, a diószegi, az asszonyvásári, az érkeserői vagy akár a kiskereki pincesorok? Ahová mind a mai napig behívják az arra járót véleményt mondani a borról. Manapság a kiskereki Botos-kerti vagy az Öreg-hegyi pincék mellett barangolót már a látvány leveszi a lábáról, nem is kell ahhoz megízlelni a hegy zamatát.

FOTÓK: SÜTŐ ÉVA

Nyíri Sándor polgármester is vallja: a Bihar megyei Kiskereki lakossága előregedett

→„Valóban állt a falu közelében egy csárdá Asszonyvására és Kiskereki határán. Az 50-es években még megvolt, akkor bontották le. Ma terebélyes fa áll a nótabeli betyárcsárda helyén. Úgy tartják, az csárdásné, az ivó utolsó tulajdonosa híresen szépasszony volt.

Megénekelte ivó Kiskereki határán

A főút felől közelítők nem is tudják, hogy a betyárvilág egyik legendás történetét megörökítő nóta tárgya hajdanában éppen a közelben állt. Ez a csárda éppen jó helyen vert tanyát, mert a pincesorok marasztaló tudata, nem utolsósorban a közeli szőlődombok menedéket nyújtó ága-boga jól jöhetett a betyárnak. A mocsár megéppenséggel eltartotta, ha sokáig állt lesen a zsandár.

„Valóban állt a falu közelében egy csárda Asszonyvására és Kiskereki határán. Az 50-es években még megvolt, akkor bontották le. Ma terebélyes fa áll a nótabeli betyárcsárda helyén. Úgy tartják, az csárdásné, az ivó utolsó tulajdonosa híresen szépasszony volt. A hírhedt csárda a magyar világ fennállásáig működött. Hogy pontosan kik és milyen betyárok fordultak meg itt, nem tudni, de az Érmellék leghíresebb betyárja, Dobos Gábor valószínűleg köztük volt” – erősíti meg Boros József egykori keserői magyartanárra, aki az idén megjelent Lidércfény a lápon című regényében dolgozza fel a környékbeli betyárság történetét. „De miért is ne énekelhetnénk meg az Érmellék betyárjait? Úgy vélem, Dobos Gábor élete és cselekedetei nem sokban térhetek el az eddig ismert betyárok történeteitől, valószínűleg ismerték is egymást, ugyanis a főhősünk gyakran megfordult a Sárretnék nevezett térségben, meg persze másutt is, például a szegedi vásáron. Ő is kénytelen volt úgy élni, mint Rózsa Sándor, Zöld Marci, Sisa Pista, Angyal Bandi és társaik, akik többek között nagy írónak köszönhetik halhatatlanságukat. Annál is inkább, mert kortársa volt Rózsa Sándornak, és akár az is megtörténhetett, hogy találkoztak egymással.” A szerző megemlíti azt is, hogy tanári pályája kezdetén az Osváth-tanya egyik mestergerendája még őrizte a betyár kézjegyet, miszerint „itt járt Dobos Gábor 18... (kibetűzhetetlen) szeptemberében.”

Nagy múltú község tehát Kiskereki. Átszántott rajta tatár, török, német. Templomfalai nagy történelmi események tanúi. A falut már a 13. században Egyházaskerekiként emlegetik az ok-

iratok. Történetének legnevezetesebb eseménye Bocskai fejedelem és hajdúinak a német seregek felett aratott 1604-es győzelme volt.

A 70–80-as évek apró falucskái naponta megélték a faltörő szerkezetek és földgyaluk rémálmát. Itt az Érmelléken is ki voltak jelölve a halálraítélt települések. Előtte évekig nem részesültek kormánypénzekben, teljesen ki voltak szolgáltatva az enyészetnek. S mintha manapság is tovább gyakorolnák ezt a pusztító folytonosságot. A régió településeinek adóiból soha nem jut annyi pénz, amennyivel legalább a túlélésre lehetne gondolni. Kiskerekiben sincs ez másképp. A település lakóinak nagy része a jobb megélhetés reményében elvándorol. Szerencsés esetben visszajönnek, házat építenek, és hihetetlen szívóssággal megpróbálnak a felszínen maradni.

Betyárfesztivál

A hírhedt kiskereki csárdától egy lóúrasnyira is voltak híres ivók. A szomszéd településen, Székelyhídon, a Létavértes (Magyarország) felé vezető úton is állt egy betyártanya. Idős emberek szerint éppen azon a falun, ahol az érseléndi dűlőút letér a falu felé. A keresztúti ivók mindig közkedeltek voltak a betyárvilágban. Még a lókupeceknek is szerencsés volt, mert hamar kereket lehetett oldani, ha a kastollások megjelentek a láthatáron.

Székelyhídon a mai állomás utcáján is üzemelt egy híres kocsmá, arról még a mai napig is legendákat mesélnek a helybéliek. A másik híres vendégfogadó a városközpontban virágzott, ám azt nem szerette a betyársereg, mert szem előtt volt. Annál inkább mulatták itt az időt a kalandorok, átutazók, sőt még 1843 novemberében maga Petőfi Sándor is igénybe vette vendégszeretét. A híres fogadó az éppen átépítés alatt lévő Ady Endre Művelődési Központ helyén állt.

Legelőször 2013-ban jött az ötlet. Ha már ilyen híres falu Kiskereki, hogy nóta is kerekedett a legendás betyárvilágáról, hát legyen falunapok helyett igazi veretes betyárfesztivál. Mivel az Érmelléken honosabb a turulmadár, mint bárhol a Kárpát-medencében,

Kiskerekiben is a nemzet madara őrzi a második világháborús hősök emlékét, amelyet mindjárt az első betyárfesztivál alkalmával avattak fel.

A fesztiválra való pénz uniós pályázatból került ki, azóta háromévente a határon túli tizenegy testvértelepülést is bevonva – Nagykereki, Kereki, Kokad, Újfehértó, Felsőtelekes, Öcsöd, Naszály, Szentgyörgyvölgy (Magyarország), Gömörhosszúszó (Felvidék, Szlovákia), Szécsiszentlászló (Mura-vidék, Szlovénia) és Gút (Kárpátalja, Ukrajna) – szervezik meg a híres betyárcsárda emlékére sok más hagyományőrző rendezvény mellett a lóugratós betyárparádét is. A lovasbemutatók fénypontja legutóbb a hajdúszoboszlói Fazekas Lajos és fia, ifjabb Fazekas Lajos voltak, mindketten a Hajdúszoboszlói Lovasbarátok Egyesület tagjai.

E híres-nevezetes fesztiválra szeptember elején készülnek újra – mondja Nyíri Sándor polgármester.

Kereki szelíd arca

Szombat délután van, kánikula uralja a tájat. Ennek dacára a falu idős emberei kint ülnek a kispadon, beszélgetnek. A kérge tenyerű, tisztességes megöszült idős emberektől kérdezem, milyenek a nyugdíjas évek, vannak-e fiatalok, s ha vannak, hogyan lehet boldogulni. Az öregek csak legyintenek. Mint kiderül, nekik sem jobb, sem több nem jutott egy életen át, mindegy, milyen rendszer jött vagy ment. Az ifúság pedig most verekszi meg harcát a maga életéért, igaz elég keserves módon. A világ már csak ilyen volt mindig. De jó az Isten, jót ád! – hangzik a túlélés reménye, s megmutatják a termésüktől roskadó gyümölcsfákat, majd a vetést dicsérik.

Valahányszor Kiskerekibe visz az utam, Nyíri Sándor polgármester mindig szövé teszi: sem a faluban, sem a hozzátartozó Asszonyvásáran, illetve Érkeserűben nincs munkalehetőség. Az emberek ingáznak, vagy a háztájira hagyatkoznak. Vannak, akik állattartással foglalkoznak, abból él a család. Iskola, gyerek még van, de a település jövője bizonytalan. Kiskereki előregedett.

A kiskapu előtt, a gyékényszéken Józsi bácsi üldögél, tán nyolcvanon is felül van. Hétféteken Székelyhídról várja haza a családot feleségével együtt. A Székelyhídra szakadt családtagok és a Magyarországon szerencsét próbáló unokák nem feledkeznek meg róluk, hetente lejönnek a faluba meglátogatni őket. Józsi bácsi ilyenkor örül nekik és az édességnek is. Ők itt születtek, nem is tudtak volna máshol élni. A vén diófa is itt vert gyökeret az udvaron. Az ember hasonlatos hozzá. Ott terebélyesedik, ahol élni szeret.

A szombat délutáni kánikulában megjárjuk a falut és annak határát. A mocsári ember keze munkája még látszik, bár a nádfedeleket már nem újtják, és a hagyományos lópvilágra jellemző élet nyomai is eltűnedeznek lassan. Csak a legendák és a mesék élnek tovább. Kerekiben is úgy tarják, van valami az Érmelléken, ami nem ereszt messzire az embert. Úgy meg van mákonyosodva ettől az egyszerű földtől, hogy a világvégéről is hazatalál a káka, a sás, a nád világába. Ha nem másért, hát meghalni.

Az egykori hírhedt csárda helye